

Bir Cenaze ve Cülus Töreni Bağlamında İki Osmanlı Sultanı: V. Mehmed ve VI. Mehmed

Senem Gönenç¹

Özet

27 Nisan 1909'da Sultan II. Abdülhamid Osmanlı tahtından indirilmiş ve yerine kardeşi Reşad Efendi, "Sultan V. Mehmed" olarak geçmiştir. Dokuz yıllık saltanatının ardından Sultan V. Mehmed, 3 Temmuz 1918'de kısa bir hastalıktan sonra hayatını kaybetmiştir. Halefi 57 yaşındaki kardeşi Vahdeddin Efendi, "Sultan VI. Mehmed" olarak Osmanlı tahtına çıkmıştır. Tahtın son yeni varisi de Abdülmecid Efendi olmuştur. Bu çalışmada Avusturya-Macaristan basınında Sultan V. Mehmed'in saltanatında vuku bulan gelişmeler, vefatı, yerine Sultan VI. Mehmed'in tahta çıkışı ve tahttan ayrılışı hadiseleri ile bu vesileyle Osmanlı Sultanları V. Mehmed, VI. Mehmed ve Velihaht Abdülmecid Efendi hakkında neşredilen bentler ele alınmıştır. Doküman incelemesine dayanan bu tarihsel araştırmanın ana kaynaklarını Avusturya-Macaristan basını oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda çalışmaya konu olan gazetelerde merhum Sultan V. Mehmed'in ve yeni Velihaht Abdülmecid Efendi'nin daha çok olumlu özellikleriyle anıldığı, keza yeni Sultan VI. Mehmed'in tahta çıkışının övgüyle karşılandığı, ancak daha sonra 1 Kasım 1922'de saltanatın kaldırılmasıyla tahtından olan Sultanla ilgili olumlu görüşlere yer verilmediği ve beklentileri karşılayamayan bir hükümdar olarak zikredildiği görülmüştür.

Giriş

27 Nisan 1909'da Sultan II. Abdülhamid Osmanlı tahtından indirilmiş; aynı gün öğleden sonra 101 pare top atışı ile taht değişikliği, yani Sultan II. Abdülhamid'in kardeşi Reşad Efendi'nin, "Sultan V. Mehmed" olarak tahta çıkışı duyurulmuştur.² Dokuz yıllık saltanat süresinin ardından Sultan V. Mehmed; 3 Temmuz 1918'de kısa bir hastalıktan sonra hayatını kaybetmiş, ardında iki oğul bırakmıştır.³ Ancak Sultan V. Mehmed'den sonra yerine kar-

1 Arş. Gör. Dr., İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Hasan Âli Yücel Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, e-posta: senem.gonenc@iuc.edu.tr, Orcid: 0000-0002-3267-7580

2 "Der Herrscherwechsel in der Türkei", *Neuigkeits Welt Blatt*, 6 Temmuz 1918, nr: 151, s. 3.

3 Bunlar Şehzade Ziyaeddin Efendi (1873-1938) ve Şehzade Ömer Hilmi Efendi'dir (1886-1935). Padişahın ortanca oğlu Mehmed Necmeddin Efendi ise (1878-1913) 1913 yılında, yani

deşi Vahdeddin Efendi geçmiştir.⁴ Nitekim Sultan I. Ahmed (1603-1617) devrinden itibaren Osmanlı İmparatorluğu'nun tahtı ailenin en büyük şehzadesine ait olmuştur. İslam hilafeti de dâhil Osmanlı saltanatının hanedanının en büyük oğluna geçmesi hükmüne göre Şehzade Yusuf İzzeddin Efendi (Sultan Abdülaziz'in oğlu) tahtın varisi idi. Ancak Yusuf İzzeddin Efendi'nin 1916'da Zincirlikuyu'daki sarayında sol kolundaki damarı keserek intiharı üzerine, tahtın yeni varisi Vahdeddin Efendi olmuştur.⁵ Velihaht Vahdeddin Efendi'nin padişah olarak tahta çıkmasıyla birlikte ise Osmanlı Devleti'nde Sultan Abdülmecid'in (1823-1861) oğulları olarak dört kardeşin birbiri ardına padişah olması dikkat çekici bir olayın vuku bulmasına sebep olmuştur (V. Murad (1876), II. Abdülhamid (1876-1909), V. Mehmed (1909-1918) ve VI. Mehmed (1918-1922)).⁶ Keza tahtın bir numaralı yeni varisi de iki yıl önce ölen merhum Velihaht Yusuf İzzeddin Efendi'nin küçük kardeşi Şehzade Abdülmecid Efendi (1868-1944) olmuştur.⁷

Doküman incelemesine dayanan bu tarihsel araştırmada Sultan V. Mehmed ve halefi Sultan VI. Mehmed ile ilgili vuku bulan olaylar vesilesiyle dönemin Avusturya-Macaristan basınında neşredilen bentler ele alınmış, bu bentler üzerinden Sultan V. Mehmed, VI. Mehmed ve Velihaht Abdülmecid Efendi ile ilgili görüşler ortaya konulmuştur.

---

babasının saltanatı döneminde hayatını kaybetmiştir (Der Thronwechsel in der Türkei", *Sports & Salon*, 14 Temmuz 1918, nr: 28, s. 4).

4 "Der Thronwechsel in der Türkei", *Sports & Salon*, 14 Temmuz 1918, nr: 28, s. 4.

5 "Der neue Sultan Wahid Eddin", *Mährisches Tagblatt*, 6 Temmuz 1918, nr: 151, s. 3.

6 "Der neue Sultan Wahid Eddin", *Mährisches Tagblatt*, 6 Temmuz 1918, nr: 151, s. 4. *Grazer Volksblatt* gazetesine göre; taht değişikliği dış politikada bir değişiklik meydana getirmeyecekti. Tahta kimin geçeceği ise başka bir sorundu. Zira Velihaht Yusuf İzzeddin Efendi iki yıl önce intihar ederek, ölmüştü. Elbette II. Abdülhamid halefinin, oğlu Burhaneddin Efendi olmasını çok isterdi. V. Mehmed'in en büyük oğlu 45 yaşındaki Şehzade Ziyaeddin Efendi'nin tahta çıkması da öneriler arasında yer almıştı. Ancak velihaht şehzadenin intiharından sonra, II. Abdülhamid'e çok az benzeyen kardeşi Şehzade Vahdeddin Efendi tahtın varisi ilan edilmişti. 57 yaşındaydı ve padişah ailesinin pek çok üyesi gibi hastaydı. Son zamanlarda İstanbul Boğazı'nın Anadolu yakasında, Çengelköy'deki konağında inzivaya çekilerek yaşamaktaydı ("Der Tod des Sultans Mehmed V.", *Grazer Volksblatt (Morgenblatt)*, 5 Temmuz 1918, nr: 326, s. 1).

7 "Der neue Sultan Wahid Eddin", *Mährisches Tagblatt*, 6 Temmuz 1918, nr: 151, s. 3-4.

1. Avusturya-Macaristan Basınında Sultan V. Mehmed

1.1. Kişiliği Hakkındaki Görüşler

Şehzade Reşad Efendi,^{8*} 27 Nisan 1909'da Sultan II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesinin ardından,⁹ Osmanlı hanedanının 35.^{10**} hükümdarı "V. Mehmed" olarak tahta çıkmıştır. En son İstanbul Boğazı'nın Avrupa kıyısındaki Dolmabahçe Sarayı'nda olmak üzere yaklaşık elli yıl en katı inziva ve en sıkı koruma altında¹¹ önce amcasının, ardından kardeşleri V. Murad ve II. Abdülhamid'in gözetimi altında yaşamıştır.¹²

Veliht Reşad Efendi fiziksel olarak uzun boylu, sarışın ve iri yapılı biriydi. Bununla birlikte daha önce sağlam olan sağlığı, tahta çıkmasından birkaç yıl önce büyük ölçüde zarar görmüştü. Zincirlikuyu'daki yazlık köşke sık sık gider, burada bahçe işiyle uğraşıp, meyve yetiştirirdi. Eğitimini Mevlevi tarikatından almıştı. Bu tarikatın reisi şehzadeyi eğitmek için düzenli olarak saraya gelmekteydi. Kendisi bir şairdi. Fars dilini çok iyi biliyordu ve bu dilde çok sayıda şiir yazmıştı. Aile hayatı ise bir padişahın beklenebilecek olandan tamamen farklıydı.¹³ Padişah olarak tahta çıktıktan sonra her nazıra

-
- 8 * Avusturya-Macaristan basınında Padişahların doğum tarihleri ile ilgili bazı farklılıklar olabildiği göze çarpmaktadır. Örneğin bazı Türk kaynaklarında Şehzade Reşad Efendi'nin 2 Kasım 1844'te doğduğu ifade edilirken (Enver Ziya Karal, "Mehmed V. Muhammed Reşad", *İslâm Ansiklopedisi*, C: VII, 1997, s. 557; Cevdet Küçük, "Mehmed V", *Türkiye Diyanet Vâkıfı İslâm Ansiklopedisi*, C: XXVIII, Ankara, 2003, s. 418) bazı Avusturya gazetelerinde Şehzade Reşad Efendi'nin 3 Kasım 1844'te doğduğu ifade edilmektedir ("Sultan Mehmed V. Gestorben", *Reichspost*, 4 Temmuz 1908, nr: 300, s. 1; "Tod des Sultans Mohammed V.", *Neue Freie Presse (Abendblatt)*, 4 Temmuz 1918, nr: 19344, s. 1). Keza 30 Kasım 1844 tarihi yazıldığı da görülmektedir ("Der Thronwechsel in der Türkei", *Sports & Salon*, 14 Temmuz 1918, nr: 28, s. 4). Benzer şekilde VI. Mehmed'in de bazı Türk kaynaklarında 14 Ocak 1861'de (Enver Ziya Karal, "Mehmed VI. Muhammed VI", *İslâm Ansiklopedisi*, C: VII, 1997, s. 562) ya da 4 Ocak 1861'de (Cevdet Küçük, "Mehmed VI", *Türkiye Diyanet Vâkıfı İslâm Ansiklopedisi*, C: XXVIII, Ankara, 2003, s. 422) doğduğu ifade edilirken İkili Monarşi'nin bazı gazetelerinde 12 Ocak 1861'de doğduğu ifade edilmektedir ("Der Thronwechsel in der Türkei", *Sports & Salon*, 14 Temmuz 1918, nr: 28, s. 4; "Der neue Sultan Wahid Eddin", *Mährisches Tagblatt*, 6 Temmuz 1918, nr: 151, s. 4).
- 9 "Hungernde Kalifensöhne: Die Tragödie der türkischen Herrscherdynastie", *Weltbühnliche Tageszeitung*, 20 Kasım 1935, nr: 268, s. 3.
- 10 ** Gazetede 36. Osmanlı sultanı olduğu yazmaktadır ("Der Lebenslauf des Sultans Mohammed V. 50 Jahre Gefangener", *Illustrierte Kronen Zeitung*, 5 Temmuz 1918, nr: 6645, s. 3).
- 11 "Der Lebenslauf des Sultans Mohammed V. 50 Jahre Gefangener", *Illustrierte Kronen Zeitung*, 5 Temmuz 1918, nr: 6645, s. 3.
- 12 "Der neue Sultan der Türkei Mohammed V.", *Neue Schlesische Zeitung*, 1 Mayıs 1909, nr: 73, s. 3.
- 13 Aynı gazetede yer alan ifadelerle göre; örneğin Sultan II. Abdülhamid'in bir dizi sözde meşru eşi veya kadını, aynı zamanda Avrupa kullanımında "odalık" olarak adlandırılan önemli sayıda cariyesi varken, Sultan V. Mehmed'in yalnızca iki meşru eşi vardı. Padişahın bir kadını çocuk verip vermez terk etmesi bir Türk geleneğiydi, yani elbette ona bakmaya devam etmekte, ancak artık ona dokunmamaktaydı. Her Ramazan ayının 27. gününde padişah çok genç bir kızı mülk edinmekteydi. Sultan V. Mehmed bu geleneği bozmuştu. Meşru evliliklerinden üç erkek çocuğu dünyaya gelmişti. Sultan V. Mehmed'in sadece bir cariyesi vardı ve o da çocuksuz kaldığı için onu hiç değiştirmemişti. Bu tek padişah odalığının adı, "ilk tercih edilen kadın" anlamına gelen "baş

kendi çalışma alanıyla ilgili dersler vermekle yetinmemiş; kendisine iç, dış ve askerî tüm durumun ayrıntılarını vermelerini istemiş; kapsamlı, dengeli bir tablo elde etmeye çalışmıştı. Ama bundan daha da fazlası, geçmişte bir kâtip iradeler hakkında kısa, sadece resmî bir açıklama yaparken, V. Mehmed her bir iradeyi ayrıntılı olarak nazarıyla görüşmüştü.¹⁴

Tahta çıktığından beri evrensel bir popülariteye sahipti. Bu bakımdan da kardeşi ve selefi II. Abdülhamid'in tam tersi olarak görülmekteydi. Selefinin aksine katı bir hakikat sevgisine sahipti ve açık fikirli bir hükümdardı. Doğru olanı isteyen ve yapan, sözüne güvenilebilecek bir adamdı. Hiçbir entrika ya da ikiyüzlülük bilmiyordu.¹⁵ Kişisel olarak oldukça mütevazıydı. Gelirinin büyük bir bölümünü dinî amaçlar için ayırmıştı.¹⁶ II. Abdülhamid rejimi altında karakterini çok kolay bir şekilde olumsuz yönde etkileyebilecek bir şekilde muamele gördüğü için bu olumlu özelliklere sahip olması daha da dikkat çekici görülmekteydi.¹⁷

Sultan V. Mehmed kuş bilimine (ornitolojiye) ilgi duymaktaydı. Kendisi avlanmaz, ancak av gezilerinde genellikle maiyetine veya arkadaşlarına eşlik eder; öldürülen veya yakalanan kuşların kendisine gösterilmesine izin verirdi. Güvercinleri severdi. Dolmabahçe Sarayı'nda muhtemelen dünyanın en büyük güvercinliği, bilinen en zengin güvercin koleksiyonu, en az on beş farklı cins, yüzlerce örnek bulunmaktaydı. Oldukça tutumlu olmasına rağmen Sultan V. Mehmed bir keresinde nadir bulunan bir çift güvercin için 600 Türk lirası ödemişti. Sultan V. Mehmed zaman zaman Dolmabahçe'de güvercinliklere gelir, güvercinliklerin açılmasını emreder, güvercinleri salıverir, omzuna alır ve yedirirdi. Hepsini tanıır ve renklerine, gözlerinin canlılığına göre kendi verdiği isimlerle çağırırdı. Bir çifte "Ateş", diğerine "Güneş", bir diğerine "Padişahın gözdeleri" denilmekteydi. Sultanın çevresinde çok ünlü olan bu son güvercin çifti bir Türk komisyoncu tarafından Mısır'dan getirilmişti. Sultan V. Mehmed'e bir keresinde güvercinleri neden bu kadar çok sevdiği de sorulmuştu. Sultanın ifadesine göre pek çok yönden kötülük görmüş ve deneyimlemişti; ancak güvercinlerinden asla.¹⁸

---

ikbal"di. Sultan Mehmed'in ilk tercihi tek olarak kalmış ve hiçbir Ramazan'da asla değişmemiştir ("Der Lebenslauf des Sultans Mohammed V. 50 Jahre Gefangener", *Illustrierte Kronen Zeitung*, 5 Temmuz 1918, nr: 6645, s. 3).

14 "Der Lebenslauf des Sultans Mohammed V. 50 Jahre Gefangener", *Illustrierte Kronen Zeitung*, 5 Temmuz 1918, nr: 6645, s. 3.

15 "Sultan Mohammed V. Gestorben", *Illustrierte Kronen Zeitung*, 5 Temmuz 1918, nr: 6645, s. 2.

16 "Tod des Sultans Mohammed V.", *Neue Freie Presse (Abendblatt)*, 4 Temmuz 1918, nr: 19344, s. 1.

17 "Sultan Mohammed V. Gestorben", *Illustrierte Kronen Zeitung*, 5 Temmuz 1918, nr: 6645, s. 2.

18 "Sultan Mehmed V. als Taubenfreund", *Grazer Mittags-Zeitung*, 15 Temmuz 1918, nr: 158, s. 3.

1.2. Saltanatında Vuku Bulan Bazı Gelişmelere İlişkin Görüşler

Nisan 1909'daki askerî devrim, II. Abdülhamid'in 33 yıllık saltanatına son verip, onu tahtından indirirken kardeşi Mehmed Reşad'ın Osmanlı tahtına getirilmesini sağlamıştır. *Grazer Volksblatt* gazetesinde yer alan ifadelere göre; yeni Sultan V. Mehmed taç giydiğinde fiziksel olarak yorgun bir adamdı. Uzunca bir süredir etrafı casuslar ve hainlerle çevriliydi. Dünyadan tamamen kopmuş, devlet işlerinde deneyim kazanma veya insan doğası hakkında bilgi edinme fırsatı hiçbir zaman olmamıştı. Bahçe işleri ve güvercinlik hapisanesindeki tek ışık noktasıydı. Boğaziçi'ndeki sarayındaki yalnızlığından birden bire kopan ürkek Velihaht Mehmed Reşad, bu yeni çağın lideri ve öncüsü olmaktan çok bir sembol, daha çok bir bayraktı. Sırayla iktidara gelen Genç Türk bakanları ve nihayet Enver Paşa, kontrolden çıkan devleti yeniden inşa etmeye çalışan gerçek yöneticiler olarak kalmışlardı. Ancak kasvetli yalnızlığında öğrendiği şeylerden biri despotizmin üzücü sonuçlarıydı ve bu nedenle anayasal bir hükümdarın görevlerini elinden gelen en iyi şekilde yerine getirmeye dürüstçe çabalamıştı. Dünyevilikten uzak oluşuyla bağlantılı olan utangaçlığı ise devlet işlerinde etrafındakilerin en büyük etkiye sahip olmaları ve kendisinin toplum içine çok az çıkmasından kaynaklanıyordu.

Tahta çıktığında kendisine zor bir mirasın kaldığını ve Türkiye'nin hâlâ belirsiz bir gelecekle karşı karşıya olduğunu çok iyi biliyordu. Kaderi Jön Türklerin başarılarına veya başarısızlıklarına bağlı olup, saltanatı yeni mücadelelerle doluydu. Yeni bir yapılanmaya geçiş ise sorunsuz ve çatışmasız gerçekleşmeyecekti. Önce İtalya ile Trablusgarp Savaşı (1911-1912), ardından Balkan Savaşı (1912-1913) ve nihayet tüm şiddetiyle Dünya Savaşı (1914-1918). Bununla birlikte Sultanın dış ilişkilerdeki payı azdı ve bu savaşları önlemek onun elinde değildi. Türkiye'nin dağıtılması emperyalizmin programının bir parçasıydı ve bu tehlikede Türkiye İttifak Devletleri ile bağlantı kurmuştu. Bu dış gelişme, Sultana içte yeniden yapılanmanın tamamlandığını görmek için zaman bırakmamıştı.¹⁹

Öte yandan Sultan V. Mehmed'in saltanatında vuku bulan ve onunla ilgili olarak Avusturya-Macaristan basınına yansıyan dikkat çekici hususlardan biri de Arnavutların kızgınlığını kişisel katkılarıyla yatıştırmak için 1911'de Arnavut ayaklanmasının bastırılmasının ardından Selanik ve Üsküp üzerinden yarım bin yıldan fazla bir süre (1912'ye kadar) Türklerin himayesinde olan Amselfeld'e (Kosova'ya) gitmiş olmasıdır. Zira Makedonya-Arnavut topraklarına bir padişah ya da halife ayak basmadan yüzyıllar geçmişti. Bu durum basında eşi benzeri görülmemiş bir olay olarak nitelenmiş ve V. Mehmed'in,

19 "Der Tod des Sultans Mehmed V.", *Grazer Volksblatt (Morgenblatt)*, 5 Temmuz 1918, nr: 326, s. 1.

I. Murad'ı (1362-1389) selamladığı ve I. Murad'ın zaferi sayesinde Balkan Hristiyanları üzerinde iktidara gelen uzun Türk hükümdarları adına farkında olmadan onlara veda ettiği şeklinde yorumlanmıştır.²⁰

Sultan V. Mehmed'in saltanatında gerçekleşen ve zikredilmesi gereken önemli olaylardan biri de I. Dünya Savaşı'dır. Bu hususla ilgili olarak Osmanlı Devleti'nin Avusturya-Macaristan İmparatorluğu yanında savaşa girmesinin ardından 8 Kasım 1914'te Avusturya-Macaristan İmparatoru Franz Joseph (1848-1916) tarafından Sultan V. Mehmed'e çekilen telgraf gazetele-re şu ifadelerle yansımıştır:

Osmanlı İmparatorluğu'nun şerefi ve yüce çıkarlarının korunması için savaşmak zorunda kaldığı bu ciddi anda, Avusturya-Macaristan ve müttefiki Almanya yanında, ordularınızı ve donanmanızı vatanın bütünlüğü ve şanı için asil ve yüce bir şevkle savaşırken görmekten duyduğum büyük memnuniyeti Majestelerine ifade etmek istiyorum. Majestelerinin filosunun eylemlerinin bu mutlu başlangıcında, halklarımız için kalıcı barış ve şanlı gelecek için düşmanlarımız tarafından bize dayatılan savaşta silahlarımızın başarısı için büyük bir taahhüt ve iyi bir alamet görmekten memnuniyet duyuyorum.

Buna mukabil Sultan V. Mehmed'in bu savaşta Osmanlı ordusunun Avusturya-Macaristan ve Almanya ordularıyla aynı safta yer alması ile ilgili olarak Franz Joseph'e gönderdiği cevabi telgraf da gazetelerde şöyle yer almıştır:

Majestelerinin bana gönderme nezaketini gösterdiği telgrafını büyük bir memnuniyetle aldım. Hakkıma ve Yüce Allah'a güvenerek, ortak düşmanlarımızın dayattığı mücadeleye giriştim. Majestelerini temin ederim ki, kendi adıma, kutsal haklarımızı savunmak için ordularımın Avusturya-Macaristan ve Almanya'nın şanlı ordularıyla savaştığını görmekten büyük bir memnuniyet duyuyorum. Yüce Allah'ın ordularımızın zaferiyle kutsal adalet davasını zafere ulaştıracağına dair kesin bir umudum var. Ordularınızın şanlı işlerine olan büyük hayranlığımı Majestelerine ifade etmek istiyor ve karşılıklı başarılar için en içten dileklerimi sunuyorum.²¹

Ayrıca V. Mehmed'in büyük bir maiyetle birlikte Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ile aynı safta savaşan Türk ordusuna zafer ve başarı getirmesi için Allah'a içten dualarla yakarmak üzere İstanbul'un en büyük camisi olan Ayasofya'ya gitmesi de basında yer alan haberlerden biri olmuştur. Bu habere göre Şeyhülislam, Müslümanların en değerli emaneti olan Hz. Pey-

20 "Der Marsch zum Amselfeld", *Vorarlberger Volksfreund*, 25 Kasım 1915, nr: 138, s. 2.

21 "Depeschenwechsel zwischen Kaiser Franz Josef und dem Sultan", *Leitmeritzer Zeitung*, 10 Kasım 1914, nr: 140, s. 1.

gamber'in hırkasını Halifenin önünde dua ettiği, iyi bir şekilde korunduğu yerden almış ve V. Mehmed diz çökerek, kutsal emanetin eteğini öpmüştür. V. Mehmed'in Hz. Peygamberin hırkası önünde yaptığı bu duanın Osmanlı İmparatorluğu'nun başkentindeki Türk nüfusu üzerinde büyük bir etki yaptığı ifade edilmiştir.²²

Sultan V. Mehmed'in Türk silahlarının zaferi için dua edişi²³

Derin dindarlığı ve gerçek hayırseverliği yanında²⁴ Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun samimi ve sadık bir müttefiki olarak görülen Sultanın, ölümünden kısa bir süre önce de Alman Kayzeri II. Wilhelm'in (1888-1918), ardından Avusturya-Macaristan İmparatoru Karl (1916-1918) ve İmparatoriçe Zita'nın ziyaretlerini kabul ettiği de V. Mehmed hakkında gazetelere yansıyan hususlar arasında yer almıştır.²⁵

22 "Der Mantel des Propheten", *Illustrierte Kronen Zeitung*, 5 Temmuz 1918, nr: 6645, s. 2.

23 "Der Sultan gestorben. Mohamed V. erfleht den Sieg der türkischen Waffen", *Illustrierte Kronen Zeitung*, 5 Temmuz 1918, nr: 6645, s. 1.

24 "Tod des Sultans Mohammed V.", *Neue Freie Presse (Abendblatt)*, 4 Temmuz 1918, nr: 19344, s. 1.

25 "Der Mantel des Propheten", *Illustrierte Kronen Zeitung*, 5 Temmuz 1918, nr: 6645, s. 2.

2. Avusturya-Macaristan Basınında Sultan V. Mehmed'in Vefatı ve Sultan VI. Mehmed'in Tahta Çıkışı

2.1. Sultan V. Mehmed'in Vefatı

Sultan V. Mehmed 74 yaşında kısa bir hastalıktan sonra hayatını kaybetmiştir. Sultanın hastalığı ve ölümüyle ilgili olarak hazırlanan doktor raporuna göre sindirim sisteminde bir haftadır hafif rahatsızlıklar mevcuttu. 25 Haziran'da şiddetli bir ateş ile başlayan hastalığın seyri sırasında diyabetin ağırlaşmasına neden olan paratifoid ateşi semptomları görülmüş, özellikle çok miktarda aseton ortaya çıkmış, Padişahın ateşi 39.5'e yükselmiş ve diyabetin tehditkâr görünüşleri artık ortadan kaldırılamaz bir hâl almıştır. Nitekim Sultan 3 Temmuz Çarşamba günü vefat etmiştir.²⁶

Aslında Sultanın hasta olduğuna dair haberler daha önce Viyana'ya gelmiştir; ancak bu hususta endişe edilecek bir durum olmadığı söylenmiştir. İstanbul'dan gelen resmî bir raporda "*Sultanın rahatsızlığı çok hafif tabiatlıdır.*" denilmiştir. Bu resmî raporun gelmesinden birkaç saat sonra ise Sultanın ölüm haberi gelmiştir.²⁷ Nitekim Sultan V. Mehmed'in ölüm haberi basında beklenmedik bir gelişme olarak görülmüştür.²⁸

26 "Die Krankheit Mehmed V.", *Czernowitzer Allgemeine Zeitung*, 6 Temmuz 1918, nr: 276, s. 1; "Sultan Mehmed V. Gestorben", *Cetinjer Zeitung*, 7 Temmuz 1918, nr: 198, s. 1; "Der Thronwechsel in der Türkei. Die Krankheit des Sultans", *Deutsches Volksblatt*, 6 Temmuz 1918, s. 2. Bu rapor; Ordu Sıhhiye Müfettişi Süleyman Numan Paşa, Mekteb-i Tıbbiye Rektörü Akil Muhtar, Sultanın ilk hekimi Albay Ahmed Bey, saray hekimi Albay Ali ve Sultanın şahsi hekimi Dr. Taptas tarafından imzalanmıştır ("Der Thronwechsel in der Türkei. Die Krankheit des Sultans", *Deutsches Volksblatt*, 6 Temmuz 1918, s. 2). Öte yandan gazetelerde Sultan V. Mehmed'in ölüm saatine ilişkin farklı bilgiler olduğu da göze çarpmaktadır. *Czernowitzer Allgemeine Zeitung*'a göre Sultan akşam saat 22.00'da vefat etmiştir ("Die Krankheit Mehmed V.", *Czernowitzer Allgemeine Zeitung*, 6 Temmuz 1918, nr: 276, s. 1). *Cetinjer Zeitung*'a göre akşam saat 19.00'da vefat etmiştir ("Sultan Mehmed V. Gestorben", *Cetinjer Zeitung*, 7 Temmuz 1918, nr: 198, s. 1). *Neuigkeits Welt Blatt*'a göre de akşam saat 19.00 civarında vefat etmiştir ("Das Ableben des Sultans Mehmed V", *Neuigkeits Welt Blatt*, 6 Temmuz 1918, nr: 151, s. 3). Padişahın ölüm saati ile ilgili olarak Ali Fuad Türkgeldi'nin eserinde ise "*Ezanî saat on bir raddelerinde mahdûmu Ömer Hilmi Efendi, Mâbeyn dairesine gelerek bir inam istedi. On biri yirmi beş geçe irtihal vuku buldu.*" şeklinde yer almaktadır (Ali Fuad Türkgeldi, *Görüüp İşittiklerim*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1987, s. 136).

27 "Sultan Mohammed V. Gestorben", *Illustrierte Kronen Zeitung*, 5 Temmuz 1918, nr: 6645, s. 2.

28 Berlin'deki Osmanlı elçiliği bile, Sultanın bir süredir kendisini iyi hissetmediğinin farkındaydı. Ancak ileri yaşı göz önüne alındığında bu durum makul karşılanmaktaydı. Üstelik ölüm haberinden kısa bir süre önce İstanbul'dan Sultanın sağlık durumunun iyi olduğuna dair haberler gelmişti ("Das Ableben des Sultans Mehmed V", *Neuigkeits Welt Blatt*, 6 Temmuz 1918, nr: 151, s. 3).

2.2. Merhum Sultan V. Mehmed'in Cenaze ve Yeni Sultan VI. Mehmed'in Cülus Törenleri

Sultan V. Mehmed Han²⁹

Şehzade Vahdeddin Efendi³⁰

Tahta çıktığında 57 yaşında olup, tahta çıkana kadar tahtın varisi unvanını elinde tutan yeni Sultan VI. Mehmed'in³¹ çıkardığı iradeye göre merhum Sultan V. Mehmed'in naaşı, Topkapı Sarayı'na nakledilmiş ve ilk dinî tören burada yapılmıştır. Sabahın erken saatlerinde hazırlıklarına başlanan cülus töreninin hemen ardından V. Mehmed'in cenaze töreni düzenlenmiştir.³²

Sultan VI. Mehmed³³

29 "Der Thronwechsel in der Türkei", *Sports & Salon*, 14 Temmuz 1918, nr: 28, s. 4.

30 "Der Thronwechsel in der Türkei", *Sports & Salon*, 14 Temmuz 1918, nr: 28, s. 4.

31 "Der neue Sultan Wahid Eddin", *Mährisches Tagblatt*, 6 Temmuz 1918, nr: 151, s. 4.

32 "Der Thronwechsel in der Türkei. Die Krankheit des Sultans", *Deutsches Volksblatt*, 6 Temmuz 1918, nr: 10595, s. 2.

33 *Der Humorist* kapak resmi olarak Sultan VI. Mehmed'in resmine yer vermiş ("Sultan Mehmed VI", *Der Humorist*, 20 Temmuz 1918, nr: 21, s. 1) ve "*Sultan V. Mehmed'in yakın zamanda*

Yeni Sultanın cülus töreni merhum Sultan V. Mehmed'in vefatının ertesi günü, yani 4 Temmuz 1918'de saat 10.00'da Topkapı Sarayı'nda büyük bir törenle yapılmıştır. Sarayın batı girişinin (Akağalar Kapısı/Beyaz Hadımların Kapısı) önüne zümrüt kakmalı altın bir taht yerleştirilmiştir. Tahtın sağında şehzadeler, damatlar, ayanlar, mebuslar ve dinî liderler, solda sadrazam, şeyhülislam, bakanlar ve diğer ileri gelenler yer almışlardır.³⁴ Generaller ve kıdemli subaylar tahtın karşısına yerleştirilmişlerdir. İmparatorluk muhafızları ve onursal topluluklar sarayın bahçesinde, çevre duvarının dış kapısına kadar bir kafes oluşturmuşlardır.

Cülus töreninin hemen ardından ise merhum Sultan V. Mehmed'in cenaze töreni gerçekleşmiştir. Saat 11.00'de yukarıda belirtilen tüm ileri gelenlerin ve yetkililerin yanı sıra tarafsız güçlerin tüm diplomatik birliklerinin ve Türk hizmetindeki tüm yabancı subayların katıldığı resmî cenaze töreni başlamıştır.³⁵ Cenaze, saray görevlileri tarafından Topkapı Sarayı'ndaki Akağalar Kapısı önünden getirilmiştir. Şeyhülislam ve din adamları eski âdetlere göre ölümler için dua okumuşlar ve orada bulunanlara "Ey insanlar, merhumunu nasıl bilirdiniz?" diye sorulmuştur. Cevap hep bir ağızdan "Çok iyi bir adamdı!" şeklinde gelmiştir. Törende yer alan Sultan VI. Mehmed de selefi olan abisi için sessizce dua okumuştur. Daha sonra cenaze alayı hareket etmeye başlamış, din görevlileri önden gitmişlerdir. Üzerinde merhum hükümdarın fesinin bulunduğu, kutsal sözler işlemeli, pahalı bir ipek kumaşla kaplı tabut, sarayın hizmetlileri tarafından taşınmıştır. Yeni Sultan, saray duvarının kapısına kadar cenazeyi takip etmiş, sonra geri çekilmiştir. Avusturya-Macaristan Büyükelçisi von Szillassy, Avusturya-Macaristan askerî tam yetkili Mareşali Pomiankowski ile Avusturya-Macaristan subayları da dâhil olmak üzere Türk ve Alman subaylar, tüm veliahtlar, bakanlar, diplomatik birlikler ve diğer ileri gelenler İstanbul sokaklarından geçerek, Sirkeci'ye kadar cenazeyi

---

ölümüyle, Osmanlı hanedanının müstakbel Şehzadesi Vahdeddin, yüce selefinin ruhuyla saltanatını devralan Sultan VI. Mehmed olarak halifelik tahtına çıkmıştır. Müslümanların şu anki hükümdarı, gerçek Müslüman'ın tüm erdemlerini, adaleti, doğruluğu ve hoşgörüyü uyandıran ve aynı zamanda Batı kültürünü de ihmal etmeyen dikkatli bir eğitim aldı. Bir bilim ve sanat dostu olan soylu veliaht, bilgisini seyahatler ve Batı'nın en yüksek çevreleriyle olan bağlantıları yoluyla artırdı ve özel hayatındaki inzivâsı zaten genel hayranlık uyandırıyor. VI. Mehmed'in hükümet programı, İttifak Devletleri'ne biat etmeye kararlı bir şekilde bağlı kalıyor ve böylece ona tarihte bir zafer sayfası sağlıyor." ifadelerini kullanmıştır ("Sultan Mehmed VI", *Der Humorist*, 20 Temmuz 1918, nr: 21, s. 2).

34 "Der Thronwechsel in der Türkei", *Sports & Salon*, 14 Temmuz 1918, nr: 28, s. 4; "Die Thronbesteigung des neuen Sultans", *Wiener Allgemeine Zeitung*, 5 Temmuz 1918, nr: 12060, s. 2. Ayrıca İttihat ve Terakki Komitesi üyeleri, İstanbul Valisi, mali ve ticari kurumların Osmanlı yöneticileri, kamu yardım kuruluşlarının temsilcileri ve basın mensupları da törene katılanlar arasında yer almışlardır ("Die Thronbesteigung des neuen Sultans", *Mährisches Tagblatt*, 6 Temmuz 1918, nr: 151, s. 3).

35 "Die Thronbesteigung des neuen Sultans", *Wiener Allgemeine Zeitung*, 5 Temmuz 1918, nr: 12060, s. 2.

takip etmişlerdir. Buradan vapurlar Sultanın cenazesinin ayrı bir türbeye³⁶ gömüldüğü Eyüp'e geçmiştir. Bir tümen generalinin üniformasını giyen yeni Sultan, tahtın yeni varisi Abdülmecid Efendi tarafından karşılandığı noktada karaya çıkmıştır. Bir dua dinledikten sonra Velihaht Abdülmecid Efendi, ardından diğer şehzadeler, damatlar ve Mısır Hidivi Abbas Hilmi Paşa biatlarının bir nişanesi olarak Sultana ellerini uzatmışlardır. Sadrazam, bakanlar ve diğer şahsiyetler daha sonra hükümdara saygılarını sunmuşlardır.³⁷ Sultan VI. Mehmed, merhum Sultanın Eyüp'teki cenazesine katılmak için arabasında Enver Paşa ile İstanbul sokaklarında dolaşırken, halk tarafından coşkuyla alkışlanmıştır.³⁸ Sultan Cuma günü de ilk defa hükümdar olarak camideki selamlığa katılmıştır. Bu törenden sonra şehzadeleri ve Harbiye Nazırını kabul etmiş, akşam Kadir Gecesi münasebetiyle şehzadelerle birlikte Dolmabahçe Camii'ne gitmiştir.³⁹

Bu arada Velihaht Vahdeddin Efendi'nin Sultan VI. Mehmed olarak tahta çıkmasıyla tahtın yeni varisi de merhum Velihaht Yusuf İzzeddin Efendi'nin aynı babadan, ancak aynı anneden olmayan küçük erkek kardeşi Şehzade Abdülmecid Efendi olmuştur. Gazetelerin ifadesine göre; Abdülmecid Efendi bir ressam ve müzisyendi. Ortaköy'deki konağı ciddi bir sanatsal birikim yeri olarak bilinmekteydi. Abdülmecid Efendi Almanca diline hâkimdi ve Orta Avrupa'daki tüm olayları takip etmekteydi. Pek çok Türk için bu şehzade birçok talihsizlikle kuşatılmış Osmanlı İmparatorluğu'nun ve hanedanının ge-

36 * *Villacher Zeitung* gazetesi Sultan V. Mehmed'in inşa edilen türbesi hakkında bir habere de yer vermiştir. Bu habere göre; Türk hükümdarlarının yaşamları boyunca türbelerini, mezarlarını inşa ettirmeleri alışlageldik bir durumdur. Ancak Sultan II. Abdülhamid bir istisna yapmıştır. Sonunu düşünmekten hoşlanmadığından, kimse onunla bu konuda konuşmaya cesaret edememişti. Koleradan, vebadan, nihilistlerden ve şehir postasından bahsetmek tehlikeliydi. Şimdiki Sultan V. Mehmed ise dost canlısı, iri yarı bir beyefendi, kendisiyle gurur duymayan ama haklı ve haksızın ortak sonunu düşünen bir tür burjuva padişahıydı. Kendisine türbe için Yukarı Haliç'te, Eyüp Camii yakınında bir yer seçmişti. Planlar Frankfurt merkezli Alman Şirketi Philipp Holzmann'ın yöneticisi Cuno tarafından yapılmıştı. Türbe; içten 16 metre yüksekliğinde, bindirmeli sekizgen bir salon şeklinde olup, inşaat malzemeleri olarak Makriköy (Bakırköy) ocaklarından elde edilen mükemmel gri-yeşil kumtaşı ve beyaz Anadolu mermeri kullanılmıştı. Bina, modern Türk tarzında tasarlanmıştı. Haliç kıyılarının burada olduğu gibi düz olduğu yerlerde dip binlerce yıldır tatlı suların aktığı çamurdu. Bu bölgedeki birçok eğri büğrü ev, bu zeminde inşaat yapmanın ne kadar zor olduğunu göstermekteydi. Sultan Mehmed Türbesi gibi bir yapının sağlam ve kalıcı olarak inşa edilebilmesi için oldukça derinlere inilmesi ve buraya geniş bir beton ızgaranın döşenmesi ve bunun üzerine binanın yerleştirilmesi gerekmektedir. Daha önceki yüzyıllarda da Müslümanların ibadet yerleri, inşası için Hristiyanlara emanet edilmişti; ancak bu, bir Alman şirketinin bir Sultanın türbesini ilk kez inşa etmesi anlamına gelmekteydi. *Villacher Zeitung* gazetesinin bu husustaki son ifadeleri ise Sultan V. Mehmed ile ilgili bakış açısının ortaya konulması bakımından ayrıca zikre değer görülmektedir: “*V Mehmed, mezarının bittiğini görmek için biraz sabırsızlık gösteriyor; Umalım ki, Türkiye'nin menfaatleri doğrultusunda mezar tamamlandıktan sonra uzun süre boş kalsın.*” (“Das Mausoleum des regierenden Sultans”, *Villacher Zeitung*, 9 Şubat 1911, nr: 18, s. 6).

37 “Der Thronwechsel in der Türkei”, *Sports & Salon*, 14 Temmuz 1918, nr: 28, s. 4.

38 “Die Thronbesteigung Mehmed VI.”, *Pester Lloyd (Abendblatt)*, 6 Temmuz 1918, nr: 155, s. 3.

39 “Der Thronwechsel in der Türkei”, *Sports & Salon*, 14 Temmuz 1918, nr: 28, s. 5.

leceğine olan inancın somutlaşmış hâli idi.⁴⁰ Modern, sevimli, iyi eğitilmiş ve Osmanlı imparatorluk ailesinin en popüler üyelerinden biri olarak tanıtılan⁴¹ Abdülmecid Efendi'nin 20 yaşındaki oğlu Şehzade Ömer Faruk'u da önce Viyana'da (Theresianum'da) sonra da Berlin'de okuttuğu ifade edilmiştir.⁴²

2.3. Müttefik Devletlerin Taziye ve Tebrik Beyanları

Sultan VI. Mehmed, selefi olan abisinin vefatı ve kendisinin tahta çıkışı dolayısıyla pek çok taziye ve tebrik bildirimi almıştır. Bu hususta Avusturya İmparatoru ve Macaristan Kralı, Sultan VI. Mehmed'e, kendisi ve eşi adına taziye ve tebriklerini bildirdiği aşağıdaki telgrafi çekmiştir:

Sultan Mehmed Reşad'ın beklenmedik ölümünün acı haberiyle derinden üzülerken, Majestelerinden en içten taziyelerimi ve eşim İmparatoriçe ve Kraliçe'nin taziyelerini kabul etmesini rica ediyorum. Majestelerinin selefi ile yakın zamanda kurma şansına sahip olduğumuz kişisel dostluk ilişkileri ve başkentinde bize bahşedilen sıcak ve görkemli karşılama, merhum için en sıcak ve en minnettar hatıralarımızı sağlıyor. İçinde bulunduğumuz devasa mücadelede devletlerimizi Almanya ve Bulgaristan ile birleştiren ve müttefik kılan yakın ittifak, ordularımızın emsalsiz yiğitliği ve cesur halklarımızın kararlılığı devletlerimizi açıkça yıkmak ve parçalamak isteyen tüm düşmanlarımızla yüzleşmemizi sağlamıştır. Yeni biten hükümetin alametifarikası olan siyasî fikirler, onun ihtişamını oluşturuyordu. Onlar Osmanlı İmparatorluğu'nun nihai zaferine ve büyüklüğüne giden yolu gösterirler. Majestelerinin duygularının eşitliği ile dolu olarak, onun hükümeti, mutluluğu ve halkının parlak geleceği için en içten dileklerimi sunuyorum.⁴³

Öğle saatlerinde de İmparator ve İmparatoriçe, Sultan V. Mehmed'in vefatı münasebetiyle Hüseyin Hilmi Paşa'ya taziye ziyaretinde bulunmak üzere Türkiye Büyükelçiliği sarayına gitmişlerdir.⁴⁴

Keza Macaristan Krallığı Başbakanı Dr. Wekerle (1848-1921) Macaristan hükümeti adına Viyana'daki Osmanlı Büyükelçisi Hilmi Paşa'ya ve Budapeşte'deki Osmanlı Başkonsolosu Ahmet Hikmet Bey'e içten bir telgraf çekerek taziyelerini iletmiştir. Avusturya Temsilciler Meclisi Başkanı Dr. Groß (1856-1935) Osmanlı Mebusan Meclisi Başkanlığına taziye telgrafi göndermiştir.

40 "Der Tod des Sultans Mehmed V.", *Grazer Volksblatt (Morgenblatt)*, 5 Temmuz 1918, nr: 326, s. 1.

41 "Der neue Thronfolger", *Neuigkeits Welt Blatt*, 6 Temmuz 1918, nr: 151, s. 3.

42 "Der neue Sultan Wahid Eddin", *Mährisches Tagblatt*, 6 Temmuz 1918, nr: 151, s. 3-4; "Der Tod des Sultans Mehmed V.", *Grazer Volksblatt (Morgenblatt)*, 5 Temmuz 1918, nr: 326, s. 1.

43 "Der Kaiser und König an den neuen Sultan", *Cetinjer Zeitung*, 7 Temmuz 1918, nr: 198, s. 1; "Das Beileid unseres Kaisers", *Neuigkeits Welt Blatt*, 6 Temmuz 1918, nr: 151, s. 3.

44 "Der Thronwechsel in der Türkei", *Sports & Salon*, 14 Temmuz 1918, nr: 28, s. 1.

Avusturya Lordlar Meclisi Başkanı Prens Windisch-Grätz (1851-1927) meclisin en içten başsağlığı dileklerini sunmak için Viyana'daki Osmanlı Büyükelçisi ile görüşmüştür. Macaristan Lordlar Meclisi Başkanı Baron Julius Wlassics (1852-1937) Osmanlı Ayan Meclisine taziye telgrafı çekmiştir. Bir diğer müttefik devlet olan Bulgaristan Başbakanı Malinow (1867-1938) da Sadrazam Talat Paşa'ya bir telgraf göndermiş ve Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı eşliğinde Türk Elçisi Sefa Bey'e hükûmetinin taziyelerini iletmek üzere Türk Elçiliğine gitmiştir. Türk Elçisi ayrıca Çar Ferdinand'ın (1861-1948) taziyelerini ileten Yaveri Markov ve siyasi kabine başkanı tarafından ziyaret edilmiştir.⁴⁵ Macaristan Temsilciler Meclisi Başkan Yardımcısı Béla Scitovszky (1878-1959) meclis toplantısında, sarsılmaz ittifaklarının anısına Sultan V. Mehmed'i büyük erdemlerini kutladığı saygı dolu sözlerle anmış ve yasın bir tezahürü olarak taziye beyanı meclisin tam onayıyla karşılanmıştır.⁴⁶ Macaristan Temsilciler Meclisi adına Meclis Başkanı Karl v. Szäß (1865-1950) tarafından Mebusan Meclisine çekilen telgrafta yer alan ifadeler ise gazetelerde şu şekilde yer almıştır:

Macar Temsilciler Meclisi, 5 Temmuz 1918'deki toplantısında müttefik Türk İmparatorluğu'nun yüce hükümdarı Sultan V. Mehmed'in ölüm haberini derin bir üzüntüyle karşıladı. Türk ve Macar milletlerinin birbirlerine duydukları gerçek sempati ile her Macar, liderinin kaybindan dolayı Türk milletinin duyduğu derin üzüntüyü ve kederi tam anlamıyla duymaktadır. Nitekim, Macar Temsilciler Meclisi oy birliğiyle karar alarak tutanaklarda en içten taziyelerini ve derin üzüntülerini dile getirdi ve aynı zamanda Türk Temsilciler Meclisi'ne en içten taziyelerini iletme görevini bana verdi.⁴⁷

Avusturya-Macaristan Dışişleri Bakanı Kont Burian da (1851-1922) hükûmetinin taziyelerini iletmek üzere sabah Türk Büyükelçisini ziyaret edenler arasında yer almıştır.⁴⁸

Neue Freie Presse gazetesi Avusturya-Macaristan Monarşisi halkının, sadık müttefikleri olarak gördükleri Padişahın vefatı dolayısıyla Osmanlı halkına en içten taziyelerini sunduklarını belirtirken,⁴⁹ *Österreichische Illustrierte Ze-*

45 "Beileidskundgebungen", *Pester Lloyd (Morgenblatt)*, 6 Temmuz 1918, nr: 155, s. 3.

46 "Die Debatte über die Wahlrechtsvorlage im Abgeordnetenhaus. Ein Nachruf für Sultan Mehmed", *Pester Lloyd (Abendblatt)*, 5 Temmuz 1918, nr: 154, s. 1.

47 "Beileidskundgebungen", *Pester Lloyd (Abendblatt)*, 6 Temmuz 1918, nr: 155, s. 3.

48 "Teilnahme unserer Regierung", *Neuigkeits Welt Blatt*, 6 Temmuz 1918, nr: 151, s. 3; "Graf Burian spricht das Beileid der österr.-ungar. Regierung aus", *Cetinjer Zeitung*, 7 Temmuz 1918, nr: 198, s. 1.

49 "Tod des Sultans Mohammed V.", *Neue Freie Presse (Abendblatt)*, 4 Temmuz 1918, nr: 19344, s. 1.

itung gazetesinin merhum Sultana taziye ve yeni Sultana tebriği ise şu sözlerle olmuştur:

Avusturya-Macaristan, büyük ihtiyaç anında sadık bir müttefik olduğunu kanıtlayan merhum Sultanın cenazesinde Türk halkıyla birlikte yas tutuyor. Ancak Türkiye'nin yeni hükümdarı, denenmiş ittifaka sadık kalmaya ve halklar arasındaki amansız mücadelenin tam onurlu sonuna kadar muzaffer İttifak Devletleri ile birlikte direnmeye kararlıdır. Onun uzun ve müreffeh bir saltanatı olması dileğimizdir.⁵⁰

Sultan V. Mehmed'in vefatından sonra yeni Sultan VI. Mehmed'in de ordu ve donanmaya tebliğ ettiği ve ittifaka sadık kalacağını belirttiği bildiri de basında zikre değer bulunarak, şu ifadelerle yer almıştır:

Hepimizin yasını tuttuğumuz Müminlerin büyük Hükümdarı ve ordularımızın başkomutanı, ağabeyim Sultan Mehmed Reşad'ın vefatından sonra, üzerinize başkomutanlık alıyorum ve aslanlarla dolu bu vatanın yiğit evlatları olan sizlere şükranlarımı sunuyorum. Senelerdir, Türkiye ve İslam tarihinde binlerce zorluk ortasında, hanedanıma şan sayfaları kattınız. Allah'ın rahmetine güvenerek, şeref meydanlarında kanlarını döken kahramanları saygıyla anıyorum. İnancı ve vatani kurtarmak için kahraman müttefiklerimizle omuz omuza başarıyla sürdürdüğümüz kanlı savaşın acısı henüz bitmedi. Ama Allah'ın bugüne kadar olduğu gibi haklı davamızda da her zaman yanımızda olacağından şüpheniz olmasın, mücadeleye aynı yiğitlikle devam edin. Her yere şanla taşıdığım bayrağım sana her zaman zafer yolunu gösterecek. Allah'ın ve Peygamber'in yardımı kahraman askerlerimi korusun!⁵¹

3. Avusturya-Macaristan Basınında Sultan VI. Mehmed

3.1. Kişiliği Hakkındaki Görüşler

Nieuwe Rotterdamse Courant, Şehzade Vahdeddin Efendi ile ilgili koşulları kendi uzun yıllara dayanan deneyiminden bilen bir Balkan muhabirinden anlatmış ve *Neue Freie Presse* gazetesi bu gazeteden ilginç bulduğu detayları aktarmıştır. Buna göre; yeni Sultan, selefi V. Mehmed'in aksine, 1839'da ölen Sultan II. Mahmud'u anımsatan, uzun ve ince görünümüydü. Büyük bir tarım bilgisine ve model bir çiftlik kurduğu geniş mülklere sahipti. Süt, tereyağı ve peynir ihtiyacının çoğu artık Sultan VI. Mehmed olan Şehzade Vahdeddin Efendi'nin o zamana kadar şahsen yönettiği tarım işletmelerinin-

50 "Zu unsren Bildern", *Österreichische Illustrierte Zeitung*, 14 Temmuz 1918, s. 686.

51 "Sultan Mehmed VI. an die türkische Armee", *Mühlviertler Nachrichten*, 13 Temmuz 1918, s. 2. Yeni Padişah bir irade ile Sadrazam Talat Paşa ile Şeyhülislam Musa Kasım Efendi'nin de makamlarını tasdik etmiştir ("Die Thronbesteigung des neuen Sultans", *Villacher Zeitung*, 7 Temmuz 1918, nr: 153, s. 2).

den Türk başkenti sakinlerine gelmekteydi. Kendisine üç çocuk veren tek bir kadınla evliydi. En küçük çocuğu olan 6 yaşındaki oğlu Ertuğrul, adını Osmanlı Hanedanının efsanevi kurucusundan almıştı. Rotterdam gazetesi-nin muhabiri, tahtın yeni varisi Veliâht Abdülmecid Efendi'nin de sadece kapsamlı genel eğitimi ile değil, aynı zamanda müzik ve resim bilgisi ile öne çıktığını söylemiştir. Veliâhdın mükemmel bir kemancı, viyolonsel ve bir ressam olarak savaştan önce resimlerinin birçok ödül aldığı Paris "Salon" yıllık sergilerine düzenli olarak katıldığını belirtmiştir. İyi derecede Almanca, Fransızca ve İngilizce bildiğini ve tahta çıkarsa, Osmanlı İmparatorluğu'nun gördüğü en modern hükümdar olacağını ifade etmiştir.⁵² Bununla birlikte savaş öncesine kadar çoğunlukla Boğaz'ın Asya yakasında, Üsküdar'da inziva-da yaşayan yeni Sultan VI. Mehmed ile ilgili olarak ise herhangi bir Avrupa dili bilmediği ve nazik bir karakterle tanındığı ifade edilmektedir.⁵³ Gazete-lerin tarifine göre yeni Padişah uzun boylu ve biraz sıska, kurnaz ama nazik bir görünüme sahipti.⁵⁴ Geleneklere uygun olarak yeni hükümdar tamamen sakal bırakmaktaydı, Osmanlı hanedanının şehzadeleri ise bıyıkla yetinmek zorundaydı.⁵⁵ Şehzade Vahdeddin Efendi'nin de kırılmış bir bıyığı vardı. Sakal bırakmak padişahın ayrıcalığı olduğundan artık Vahdeddin Efendi hü-kümdar olacağına göre, imparatorluk sakalını da uzatacaktı. Genel olarak onun yönetimi altında Osmanlı İmparatorluğu'nun zenginleşeceği beklen-mekte ve buna inanılmaktaydı.

Öte yandan Berlin'de Türk hukuku üzerine konferanslar veren ve bu ders-leri Budapeşte'de de tekrar edecek olan heyetin iki üyesi olan Yusuf Ziya Bey ve Celaleddin Arif Bey ile Budapeşte'de yeni Sultanı konuşma fırsatı bulan Macaristan'da münteşir *Pester Lloyd* gazetesi muhabirlerinin bu konuşmadan yola çıkarak Osmanlı hukukuna göre tahtın varisi olan Vahdeddin Efendi'nin kişiliğine ilişkin çizdikleri tabloya göre; Sultan IV. Mehmed büyük bir ente-lektüel keskinliğe ve anlayışa sahipti. Ülkesini baştan sona tanıyor, ayrıca bu ülkenin neye ihtiyacı olduğunu ve ne istediğini biliyordu. Zamanının tüm olaylarına tamamen aşınaydı ve tarihte olduğu kadar siyasette de günceldi. Vahdeddin Efendi müttefiklerinin ülkelerine de yabancı değildi.⁵⁶ 1916'da İmparator-Kral Franz Josef'in (1848-1916) cenazesinde kardeşi V. Meh-med'i temsilen Viyana'da bulunmuştu. Alman İmparatoru Wilhelm (1888-

52 "Vom Sultan Mehmed VI. und seinem Thronfolger", *Neue Freie Presse (Morgenblatt)*, 7 Ağustos 1918, nr: 19378, s. 6.

53 "Der Herrscherwechsel in der Türkei", *Neuigkeits Welt Blatt*, 6 Temmuz 1918, nr: 151, s. 3; "Der neue Sultan Wahid Eddin", *Mährisches Tagblatt*, 6 Temmuz 1918, nr: 151, s. 3-4.

54 "Der neue Sultan", *Pester Lloyd (Morgenblatt)*, 5 Temmuz 1918, nr: 154, s. 3.

55 "Vom Sultan Mehmed VI. und seinem Thronfolger", *Neue Freie Presse (Morgenblatt)*, 7 Ağustos 1918, nr: 19378, s. 6.

56 "Der neue Sultan", *Pester Lloyd (Morgenblatt)*, 5 Temmuz 1918, nr: 154, s. 3.

1918), Ekim 1917'de İstanbul'da Sultanı ziyaret ettiğinde, o zamanki tahtın varisi Şehzade Vahdeddin Efendi'yi karargâhı ziyaret etmeye davet etmişti. Aralık 1917'nin sonunda Vahdeddin Efendi bu davete icabet etmiş, cepheye birkaç ziyarette bulunmuş ve ardından Berlin'de on gün gizli kalmıştır.⁵⁷ Berlin'i ziyaretinden beri Alman İmparatoru ile arasında iyi kişisel ilişkiler bulunmaktaydı.⁵⁸ Her yerde kendini iyiliksever, aydın, asil, liberal bir adam olarak göstermişti.⁵⁹ Ayrıca Prusya Krallığı'nın en yüksek onur madalyası olan Kara Kartal nişanına sahipti.⁶⁰ 1918'de Avusturya-Macaristan İmparatoru-Kralı I. Karl (1916-1918) ve eşi Zita İstanbul'da kaldıklarında da Şehzade Vahdeddin Efendi İstanbul'un tarihî yerleri hakkında çok değerli bilgiler verdiği İmparatoriçe-Kraliçe Zita'nın fahri hizmetine atanmıştı.⁶¹

3.2. Tahta Çıkışının Viyana'ya Tebliği

Sultan VI. Mehmed'in tahta çıkışını Kayzer'e bildiren Türk heyetinin reisi Şehzade Abdürrahim Efendi⁶²

57 "Der neue Sultan Wahid Eddin", *Mährisches Tagblatt*, 6 Temmuz 1918, nr: 151, s. 3-4.

58 "Der Herrscherwechsel in der Türkei", *Neuigkeits Welt Blatt*, 6 Temmuz 1918, nr: 151, s. 3.

59 "Der neue Sultan", *Pester Lloyd (Morgenblatt)*, 5 Temmuz 1918, nr: 154, s. 3.

60 "Der Thronwechsel in der Türkei", *Sports & Salon*, 14 Temmuz 1918, nr: 28, s. 4.

61 "Der neue Sultan", *Pester Lloyd (Morgenblatt)*, 5 Temmuz 1918, nr: 154, s. 3.

62 "Die Notifizierung der Thronbesteigung des Sultans Mehmed VI", *Wiener Bilder*, 29 Eylül 1918, nr: 39, s. 5.

18 Eylül 1918 gecesi yeni Sultan VI. Mehmed'in tahta çıktığını Avusturya İmparatoruna bildirecek olan Türk heyeti Berlin'den Viyana'ya gitmiştir.⁶³ Türk heyeti eski Sultan II. Abdülhamid'in oğlu Şehzade Abdurrahim Efendi,⁶⁴ eski Sadrazam Tevfik Paşa ve Sultanın yaveri Binbaşı İsmail Hakkı Bey'den oluşmaktaydı. 19 Eylül sabahı 11.30'da Hofburg'da Avusturya İmparatoru ile birlikte Reichenau'dan gelen İmparatoriçe, Türk Şehzadesini huzurlarında kabul etmiş ve Sultan VI. Mehmed'in tahta çıktığına dair tebliğatı almışlardır. Öğle vakti 12.00'de heyet şerefine Hofburg'daki St. Stephan Apartmanı'nda bir kahvaltı düzenlenmiştir. Bu kahvaltıya Büyükelçi Hüseyin Hilmi Paşa, Elçi Reşad Blacque Bey, Müsteşar Fuad Simavi Bey, Elçilik Kâtipleri Şakir Cemal Bey, Tevfik Davud Bey ve Feridun Efendi, Askeri Ataşe Albay Ahmed Freizi/Feyzi? Bey ve Deniz Ataşesi Yüzbaşı Mustafa Kemal Bey katılmıştır. Kahvaltıda ayrıca Türkiye Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Nizameddin Bey, Kanat Emir Subayı Yüzbaşı Arif Bey, Tuğgeneral Pertev Paşa, General Freiherr v. Giesl, Elçi Kont Trauttmansdorff ve Hat Gemisi Teğmeni Kont Nostitz-Rieneck de hazır bulunmuşlardır. Ayrıca Başımrahor Albay Kont Hunyady, Dışişleri Bakanı Kont Burian ve diğerleri de davet edilmişlerdir.⁶⁵ Padişahın cülusunu İmparatora bildiren Şehzade Abdurrahim Efendi'nin önderliğindeki heyet görevini tamamladıktan sonra Hotel Imperial'e geçmiş ve şehri görmek üzere birkaç gün daha Viyana'da kalmıştır.⁶⁶ 26 Eylül'de Osmanlı heyeti, Sultan VI. Mehmed'in tahta çıkışını Bulgar Kralı Ferdinand'a bildirmek üzere Sofya'ya gelmiştir.⁶⁷

3.3. Tahttan Ayrılışı Hakkındaki Görüşler

Sultan VI. Mehmed; Temmuz 1918'de Sultan V. Mehmed'in ölümü üzerine tahta çıktıktan kısa bir süre sonra, ezici bir savaştan bitkin düşen Osmanlı Devleti, 30 Ekim'de Mütareke Anlaşması'nı imzalayarak İtilaf Devletleri ile savaş hâlini sona erdirmiştir. *Neue Freie Presse* gazetesinde yer alan ifadelerle göre; Sultan VI. Mehmed'in, kayıtsız selefının aksine, otoritesini işgal altındaki ülkenin yeniden kurulmasına çevirecek, inisiyatif dolu, aktif bir hükümdar olacağına inanılmaktaydı. Gerçekten de hükümdarın ilk icratları halkın bu kanaatini güçlendirme eğilimi göstermekteydi. Sultan VI. Mehmed'in Galata Köprüsü'nü elinde bastonu ve koltuğunun altında evrak

63 "Kurze Nachrichten", *Znaimer Tagblatt*, 21 Eylül 1918, nr: 217, s. 1.

64 "Die Notifizierung der Thronbesteigung des Sultans Mehmed VI", *Wiener Bilder*, 29 Eylül 1918, nr: 39, s. 4; "Verschiedene Meldungen", *Pilsner Tagblatt*, 20 Eylül 1918, nr: 258, s. 3.

65 "Die Notifizierung der Thronbesteigung des Sultans Mehmed VI", *Wiener Bilder*, 29 Eylül 1918, nr: 39, s. 4; "Kurze Meldungen", *Der Tiroler*, 21 Eylül 1918, nr: 217, s. 2.

66 "Aus unserem Kaiserhause", *Sport und Salon*, 29 Eylül 1918, nr: 39, s. 4.

67 Aynı gün Bulgar Kralı, Sultan VI. Mehmed'in tahta çıkışından sonra yeni itimatnamelerini takdim eden Türk Elçisi Sefa Bey'i de kabul etmiştir ("Bulgarien und die Türkeri", *Deutsches Volksblatt*, 27 Eylül 1918, nr: 10678, s. 1).

çantasıyla Harbiye Nezaretinde çalışmak üzere yaya olarak geçtiği görülmüştü. Halkıyla kaynaşmaktan zevk alan bir hükümdar olduğu düşünülüyordu ve ülkenin kurtuluşu için ondan çok şey bekleniyordu. Ne yazık ki bu sadece bir illüzyondur. İzmir'in Yunanlar tarafından işgalinden (15 Mayıs 1919) sonra VI. Mehmed kendini bambaşka bir ışık altında göstermişti. Halkı ile sarayı arasında seçim yapması gerektiğinde sallanan tahtı karşısında ikinci seçeneğe tutunmaktan bir an bile çekinmemiş ve böylece tüm Türk halkını yabancılaştırmıştı. İzmir'in Yunanlar tarafından işgali ülkede genel bir infial uyandırmıştı ve bu infialden dolayı Anadolu'daki milliyetçi hareket büyümüştü. Ordu Başmüfettişi unvanıyla Anadolu'ya gönderilen Mustafa Kemal Paşa (1881-1938), durumun ciddiyetini çabuk kavramış ve Yunan harekâtından haklı olarak endişe duyanların önüne geçmişti. İstanbul'daki Mebusan Meclisi, Babalı'deki İngiliz Yüksek Komiserinin isteği üzerine Damad Ferid Paşa (1853-1923) tarafından dağıtılmış ve bazı üyeleri İngiliz makamları tarafından tutuklanarak Malta Adası'na sürülmüştü. Bu akıbetten kurtulanlar Anadolu'ya ulaşmış ve milletin diğer temsilcileriyle birlikte Ankara'da Büyük Millet Meclisi'ni kurmuşlardı (23 Nisan 1920). Böylece milliyetçi hükümetin kök salmış ve Mustafa Kemal Paşa başkan seçilmişti. Meclis taleplerini Misak-ı Milli başlıklı bir belge ile ortaya koymuştu. Bu belgenin varsayımlarından biri, eski Osmanlı İmparatorluğu'nun yalnızca Türk nüfusa sahip bazı bölümlerinin Türkiye'de kalması gerektiği, aksi takdirde milliyetçi hükümetin herhangi bir bölünme girişimine karşı silahlı güç kullanacağıydı. Ankara Büyük Millet Meclisi, düzenli bir ordunun çekirdeğini oluşturmak için insanüstü çabalar sarf etmişti. Bu kritik anda tüm Anadolu, cesaret ve etkili yardım beklediği İstanbul'a gözlerini çevirmişti. Ne yazık ki İstanbul'dan beklenen yardım gelmeyecekti. Büyük Britanya temsilcisi, hareketi silah zoruyla bastırmak için bir plan tasarlamış ve bu amaçla Damad Ferid Paşa'nın yardımına başvurmuştu. Ülkesinin çıkarlarından çok konumuyla ilgilenen Damad Ferid Paşa, kendisini İngiliz diplomasisinin hizmetine vermekten çekinmemiş, İstanbul'da bulunan birlikleri, silah arkadaşlarıyla savaşmak ve milliyetçi hareketi ezmek için Anadolu'ya gönderilmek üzere İngiliz subaylarının emrine vermişti. Ankara Millet Meclisi bu tehlikeye karşı Sultan VI. Mehmed'e acil bir dilekçe yazarak, Anadolu'daki hareketin amacının Yunanistan'ın saldırdığı vatani savunmak olduğunu ve yabancı ajanların inandırdıkları üzere mücadelenin kesinlikle kendisine karşı olmadığını belirtmişti. Ayrıca bu yazıda Padişahın şahsının tüm Türklerin gözünde kutsal olduğu ifade edilmiş ve Sadrazam Damad Ferid Paşa'nın Türk birliklerini İzmir Vilayeti'ndeki Yunan birliklerini engellemek için ilerletmek yerine Ankara Millet Meclisi'ne karşı kullanmasına izin verilmemesi gerektiği talep edilmişti. Nitekim Padişahın iki seçeneği kalmıştı: Ya halkın sesini dinleyerek Sadra-

zaman Türk birliklerini Türklerle savaşmak için kullanmasını engelleyecek ya da iç savaşa rıza gösterecekti. Sultan ikinci seçeneği tercih ederse ulus içindeki prestijini bir anda kaybedecekti, ancak İngiltere'nin koruması altında egemenliğini koruyabilirdi. Böylece Sultan VI. Mehmed seçimini yapmakta tereddüt etmemiş ve Türk birliklerine Anadolu'daki isyancılara karşı ilerleme emri vermişti. Mustafa Kemal Paşa ve diğer bazı milliyetçi hareket liderlerine karşı da ölüm cezasını imzalamıştı. Neyse ki Ferid Paşa'nın Anadolu'daki vatanseverlerin üzerine gönderdiği Türk askerlerinin çoğu kardeşlerinin yanına giderek Kemalist orduyu takviye etmişlerdi.⁶⁸

1922'de Millet Meclisi saltanatı kaldırdıktan sonra (1 Kasım), VI. Mehmed Türkiye'den ayrılmıştır (17 Kasım).⁶⁹ Bu arada, Osmanlı hanedanının tüm üyeleri bir süre sonra Meclis'in çıkardığı bir kanunla sürgüne gönderilmiştir (3 Mart 1924). 1926'da Osmanlı Devleti'nin son padişahı VI. Mehmed Sän Remo'da kalp krizi geçirerek hayatını kaybetmiştir (16 Mayıs).⁷⁰ *Die Stunde* gazetesinde neşredilen bir bentte ifade edildiğine göre ise; Türk İmparatorluğu'nun son padişahı aslında II. Abdülhamid'di. Ancak onun yerine iki hükümdar daha geçmişti. II. Abdülhamid'in halefi, siyasi partiler arasındaki satranç oyununda sadece bir piyondur. Sultan VI. Mehmed ise Türklerin değil, İngilizlerin padişahıydı.⁷¹

68 “Der Rücktritt des Sultans”, *Neue Freie Presse*, 30 Eylül 1922, nr: 20855, s. 3.

69 “Der Exsultan gestorben”, *Badener Zeitung*, 26 Mayıs 1926, nr: 42, s. 6.

70 “Der Exsultan gestorben”, *Badener Zeitung*, 26 Mayıs 1926, nr: 42, s. 6; “Der Exsultan gestorben”, *Pilsner Tagblatt*, 18 Mayıs 1926, nr: 136, s. 4; “Der letzte Sultan gestorben”, *Vörrarlberger Volksblatt*, 17 Mayıs 1926, nr: 111, s. 2. *Der Tag* gazetesinin ifadesine göre Sultan VI. Mehmed'in beklenmedik bir şekilde aniden öldüğü San Remo'da son Padişahın maiyetine ne olacağına değil, eşlerine ne olacağına ve daha çok gerçekten kaç çşi olduğunun sorulduğu, San Remo'daki vatandaşların ve yabancıların son Padişah geldiğinde bile bu konuya müdahil oldukları, son Padişahın eşleriyle ilgili olarak bazen çok güzel üç kadın olduğunun ve elbette birbirlerini kışkırdıklarının, bazen yedi çok genç kadın olduğunun, bazen de sadece bir tane çok yaşlı ve çirkin kadın olduğunun söylendiği, üstelik tartışmaların sayılarla da sınırlı kalmadığı, kadınların dış dünyadan en katı biçimde soyutlanmalarının her gün sinemaya gitmek kadar doğal karşılandığı ifade edilmektedir. Yine aynı gazetede Padişahın tek karısının olduğunun söylendiği, ancak gerçekte Hz. Peygamberin halifesinin üç meşru eşinin olduğu, Padişahın farklı yaşlardaki bu eşlerinden en çok en küçüğünü sevdiği ifade edilmiş, Padişahın ölümünün ardından bu eşlerin akıbetleri ile ilgili uygunsuz değerlendirmeler yapıldıktan sonra San Remo adli tabibinin bunu umursamadığını ve diğer ölümlüler gibi ölüm belgesini “*VI. Mehmed Vahideddin Han, 65 yaşında, Mehmed Abdülmecid ve Fatma Gülistan'ın oğlu, mesleği exsultan...*” şeklinde hazırladığı ifade edilmiştir (“Die drei Witwen des letzten Kalifen”, *Der Tag*, 26 Mayıs 1926, nr: 1250, s. 2).

71 *Der Tag* gazetesinin ifadesine göre o sıralar Türkiye'nin monarşi mi yoksa cumhuriyet mi olduğu konusunda kimse kesin bir cevap veremezdi. Bu soruyu cevaplamak kolay değildi. Padişahları olmasa da halifeleri vardı. Fakat İstanbul'daki Ankara temsilcisi Adnan Bey özünde yeni Türkiye'nin bir cumhuriyet olduğunu ifade etmekteydi. Öte yandan aynı gazetede yer alan ifadelerle göre; saltanatın kaldırılması ve hilafetin kurulması sorunsuz ilerlerken büyük değişikliğe sadece bir selamlık kurban gitmişti. O tarihi Cuma günü, şeref bölüğü caminin önünde yer almış, öğle arası çoktan bitmişti. Ama Padişah ortalıkta görünmemişti. Sonunda kıdemli bir subay ortaya çıkmış ve bölüğün saraya dönmesini emretmişti. O günkü Cuma Selamlık yoktu. Sultan VI. Mehmed sabahın erken saatlerinde başkentinden kaçmıştı ve bir sonraki Selamlık Halife Abdülmecid tarafından organize edilmişti (“Selamlık”, *Die Stunde*,

Sonuç

Bu araştırmada, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu basınında; Sultan V. Mehmed'in saltanatında vuku bulan gelişmeler, vefatı, yerine Sultan VI. Mehmed'in tahta çıkışı ve tahttan ayrılışı hadiseleri ile bu vesileyle Osmanlı Sultanları V. Mehmed, VI. Mehmed ve Veliaht Abdülmecid Efendi hakkında neşredilen bentler ele alınmıştır.

Araştırma bulgularına göre; Sultan II. Abdülhamid'in ardından tahta çıkan kardeşi Sultan V. Mehmed öncelikle abisi ile kıyaslanmış, “despotik bir hükümdar” olarak nitelenen abisinin aksine olumlu karakter özelliklerine sahip, “sözüne güvenilebilecek bir adam”, “açık fikirli bir hükümdar” olarak tanıtılmış, keza Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun “samimi ve sadık bir müttefiki” olarak görülmüş, bununla birlikte yeni çağın lideri ve öncüsü olmaktan çok “siyasi partiler arasındaki satranç oyununda bir piyon”, “sembolik” bir hükümdar olduğu ifade edilmiştir. Ancak yine de anayasal bir hükümdarın görevlerini elinden gelen en iyi şekilde yerine getirmeye dürüstçe çabalamış bir Padişah olarak değerlendirilmiş ve müttefik devletlerin taziye beyanlarında saygıyla yâd edildiği ifade edilmiştir. Sultan V. Mehmed ile ilgili dikkat çeken bir husus da meşru eşlerine sadık bir hükümdar olarak anılmış olmasıdır.

Keza Sultan VI. Mehmed'in de tahta çıkışı övgüyle karşılanmış, gerçek bir Müslüman'ın tüm erdemlerini taşıdığı, Batı kültürünü de ihmal etmeyen dikkatli bir eğitim aldığı, İttifak Devletleri'ne biat etmeye kararlı bir şekilde bağlı olduğu belirtilmiştir. VI. Mehmed özel hayatı ile ilgili olarak da; tahta çıktığı ilk yıllarda “kendisine üç çocuk veren tek bir kadınla evli” olduğu şeklinde tanıtılırken, vefatından sonra çok eşliliğine ilişkin haberler yapılmış ve bu hususta olumsuz ifadelere yer verildiği görülmüştür. Araştırmaya konu

---

9 Mart 1923, nr: 7, s. 4). Bu arada Osmanlı hanedanının gerçek son halifesi, yeni Türkiye Cumhuriyeti'nde son padişahın tahttan indirilmesinden sonra bile bir süreliğine, merhum V. Mehmed'in yeğeni Abdülmecid Efendi olmuştur. Ancak 1924'te Osmanlı hanedanının diğer üyeleriyle birlikte Türkiye'den sürülmüştür. *Weltböhmlische Tageszeitung* gazetesinin ifadesine göre; sürgün edilen şehzadelerin mallarına el konulmuş, her birinin yurt dışına ancak dört bin lira götürmesine izin verilmiştir. Ne var ki bu para sadece kısa bir süre için yeterliydi ve bu nedenle Halife derin bir sefalete kapılmıştır. Oğullarından biri Fransa'da bir kereste işi kurmuş, ama kelimenin tam anlamıyla açlıktan ölmüştür (“Hungernerde Kalifensöhne: Die Tragödie der türkischen Herrscherdynastie”, *Weltböhmlische Tageszeitung*, 20 Kasım 1935, nr: 268, s. 3). Keza oğlu ve iki torunuyla Nice'de yaşayan V. Mehmed'in dul eşinin akıbetinin de özellikle üzücü olduğu, son zamanlarda üç şehzadenin aynı anda evden çıkmayacakları, çünkü sadece bir takım elbiseleri olduğundan ve kendilerine ait birer ayakkabıları olmadığından aynı anda sadece birinin sokağa çıkabileceğinin duyulduğu ifade edilmiştir. Ayrıca Osmanlı hanedanının pek çok üyesinin Fransa'nın her yerine dağılmış durumda oldukları ve ajanlık, caz müzisyenliği, sokak şarkıcılığı ve hatta afyon tüccarlığı yaparak geçimlerini sağladıkları belirtilmiştir (“Hungernerde Kalifensöhne: Drei Prinzen und ein Anzug”, *Weltböhmlische Tageszeitung*, 20 Kasım 1935, nr: 268, s. 3-4).

olan gazetelere göre Sultan VI. Mehmed millî mücadeledeki tutumundan dolayı da “Türklerin değil, İngilizlerin Padişahı” olarak nitelenmiştir.

Avusturya-Macaristan basınında son iki Padişaha kıyasla son Halife Abdülmecid Efendi'nin ise daha olumlu ifadelerle anıldığı görülmektedir. Abdülmecid Efendi'nin iyi bir şekilde aldığı genel eğitiminin yanında resim ve müzikteki yeteneklerine, birden fazla Batı dili bildiğine vurgu yapılmış ve tahta geçtiği takdirde “Osmanlı İmparatorluğu'nun en modern padişahı olacağı” değerlendirilmesinde bulunulmuştur. Bununla birlikte ailesiyle ilgili olarak Fransa'ya sürgüne gönderilmelerinden sonra sefalet içinde bir yaşam sürdükleri ifade edilmiştir.

KAYNAKÇA

Gazeteler

- “Aus unserem Kaiserhause”, *Sport und Salon*, 29 Eylül 1918, nr: 39.
- “Beileidskundgebungen”, *Pester Lloyd (Morgenblatt)*, 6 Temmuz 1918, nr: 155.
- “Bulgarien und die Türkei”, *Deutsches Volksblatt*, 27 Eylül 1918, nr: 10678.
- “Das Ableben des Sultans Mehmed V”, *Neuigkeits Welt Blatt*, 6 Temmuz 1918, nr: 151.
- “Das Beileid unseres Kaisers”, *Neuigkeits Welt Blatt*, 6 Temmuz 1918, nr: 151.
- “Das Mausoleum des regierenden Sultans”, *Villacher Zeitung*, 9 Şubat 1911, nr: 18.
- “Depeschenwechsel zwischen Kaiser Franz Josef und dem Sultan”, *Leitmeritzer Zeitung*, 10 Kasım 1914, nr: 140.
- “Der Exsultan gestorben”, *Badener Zeitung*, 26 Mayıs 1926, nr: 42.
- “Der Exsultan gestorben”, *Pilsner Tagblatt*, 18 Mayıs 1926, nr: 136.
- “Der Herrscherwechsel in der Türkei”, *Neuigkeits Welt Blatt*, 6 Temmuz 1918, nr: 151.
- “Der Kaiser und König an den neuen Sultan”, *Cetinjer Zeitung*, 7 Temmuz 1918, nr: 198.
- “Der Lebenslauf des Sultans Mohammed V. 50 Jahre Gefangener”, *Illustrierte Kronen Zeitung*, 5 Temmuz 1918, nr: 6645.
- “Der letzte Sultan gestorben”, *Vorarlberger Volksblatt*, 17 Mayıs 1926, nr: 111.
- “Der Mantel des Propheten”, *Illustrierte Kronen Zeitung*, 5 Temmuz 1918, nr: 6645.
- “Der Marsch zum Amselfeld”, *Vorarlberger Volksfreund*, 25 Kasım 1915, nr: 138.
- “Der neue Sultan”, *Pester Lloyd (Morgenblatt)*, 5 Temmuz 1918, nr: 154.
- “Der neue Sultan der Türkei Mohammed V.”, *Neue Schlesische Zeitung*, 1 Mayıs 1909, nr: 73.
- “Der neue Sultan Wahid Eddin”, *Mährisches Tagblatt*, 6 Temmuz 1918, nr: 151.
- “Der neue Thronfolger”, *Neuigkeits Welt Blatt*, 6 Temmuz 1918, nr: 151.
- “Der Rücktritt des Sultans”, *Neue Freie Presse*, 30 Eylül 1922, nr: 20855.
- “Der Thronwechsel in der Türkei”, *Sports & Salon*, 14 Temmuz 1918, nr: 28.
- “Der Thronwechsel in der Türkei. Die Krankheit des Sultans”, *Deutsches Volksblatt*, 6 Temmuz 1918.
- “Der Tod des Sultans Mehmed V.”, *Grazer Volksblatt (Morgenblatt)*, 5 Temmuz 1918, nr: 326.
- “Die Debatte über die Wahlrechtsvorlage im Abgeordnetenhaus. Ein Nachruf für Sultan Mehmed”, *Pester Lloyd (Abendblatt)*, 5 Temmuz 1918, nr: 154.

- “Die drei Witwen des letzten Kalifen”, *Der Tag*, 26 Mayıs 1926, nr: 1250.
- “Die Krankheit Mehmed V.”, *Czernowitzer Allgemeine Zeitung*, 6 Temmuz 1918, nr: 276.
- “Die Notifizierung der Thronbesteigung des Sultans Mehmed VI”, *Wiener Bilder*, 29 Eylül 1918, nr: 39.
- “Die Thronbesteigung des neuen Sultans”, *Mährisches Tagblatt*, 6 Temmuz 1918, nr: 151.
- “Die Thronbesteigung des neuen Sultans”, *Villacher Zeitung*, 7 Temmuz 1918, nr: 153.
- “Die Thronbesteigung des neuen Sultans”, *Wiener Allgemeine Zeitung*, 5 Temmuz 1918, nr: 12060.
- “Die Thronbesteigung Mehmed VI.”, *Pester Lloyd (Abendblatt)*, 6 Temmuz 1918, nr: 155.
- “Graf Burian spricht das Beileid der österr.-ungar. Regierung aus”, *Cetinjer Zeitung*, 7 Temmuz 1918, nr: 198.
- “Hungernde Kalifensöhne: Die Tragödie der türkischen Herrscherdynastie”, *Weltböhmlische Tageszeitung*, 20 Kasım 1935, nr: 268.
- “Hungernde Kalifensöhne: Drei Prinzen und ein Anzug”, *Weltböhmlische Tageszeitung*, 20 Kasım 1935, nr: 268.
- “Kurze Meldungen”, *Der Tiroler*, 21 Eylül 1918, nr: 217.
- “Kurze Nachrichten”, *Znaimer Tagblatt*, 21 Eylül 1918, nr: 217.
- “Selamlık”, *Die Stunde*, 9 Mart 1923, nr: 7.
- “Sultan Mehmed V. als Taubenfreund”, *Grazer Mittags-Zeitung*, 15 Temmuz 1918, nr: 158.
- “Sultan Mehmed V. Gestorben”, *Cetinjer Zeitung*, 7 Temmuz 1918, nr: 198.
- “Sultan Mehmed V. Gestorben”, *Reichspost*, 4 Temmuz 1908, nr: 300.
- “Sultan Mehmed VI.”, *Der Humorist*, 20 Temmuz 1918, nr: 21.
- “Sultan Mehmed VI. an die türkische Armee”, *Mühlviertler Nachrichten*, 13 Temmuz 1918.
- “Sultan Mohammed V. Gestorben”, *Illustrierte Kronen Zeitung*, 5 Temmuz 1918, nr: 6645.
- “Teilnahme unserer Regierung”, *Neuigkeits Welt Blatt*, 6 Temmuz 1918, nr: 151.
- “Tod des Sultans Mohammed V.”, *Neue Freie Presse (Abendblatt)*, 4 Temmuz 1918, nr: 19344.
- “Verschiedene Meldungen”, *Pilsner Tagblatt*, 20 Eylül 1918, nr: 258.
- “Vom Sultan Mehmed VI. und seinem Thronfolger”, *Neue Freie Presse (Morgenblatt)*, 7 Ağustos 1918, nr: 19378.
- “Zu unseren Bildern”, *Österreichische Illustrierte Zeitung*, 14 Temmuz 1918.

Diğer Kaynaklar

- Karal, Enver Ziya, “Mehmed V. Muhammed Reşad”, *İslâm Ansiklopedisi*, C: VII, 1997, ss. 557-562.
- Karal, Enver Ziya, “Mehmed VI. Muhammed VI”, *İslâm Ansiklopedisi*, C: VII, 1997, ss. 562-566.
- Küçük, Cevdet, “Mehmed V”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C: XX-VIII, Ankara, 2003, ss. 418-422.
- Küçük, Cevdet, “Mehmed VI”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C: XX-VIII, Ankara, 2003, ss. 422-430.
- Türkgeldi, Ali Fuad, *Görüp İşittiklerim*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1987.